

EBÛ ZER EL-ĞİFÂRÎ*

Tâhiru'l-Mevlevî**

NOSTALJİ

NURGÛL SARI***
YÛKSEK LİSANS ÖĞRENCİSİ
KSÛ. SOSYAL BİL. ENST.

- [*] Bu çalışma Mahfil dergisinin, Őu sayılarındaki yazı serisinin sadeleştirmesidir: Yıl: 1338, cilt: 1, sayı: 14, sayfa: 30-34; sayı: 15, sayfa: 49-51; sayı:16, sayfa:69-71; cilt:2,- sayı:17,sayfa:88-89.
- [**] Tâhir'ul-Mevlevî (1877-1951) ismiyle tanınan Tahir Olgun İstanbul'da dünyaya gelmiştir. Őair, yazar, Mesnevi Őârîhi, Mevlevî dedesi, mutasavvıf, gazeteci, müderris, edebiyat tarihçisi olarak bilinir ve biyografileriyle tanınır. Osmanlı Devleti'nin son döneminde yetişen edebiyat ve tasavvuf alanında seçkin isimlerden biridir. Ayrıntılı bilgi için bkz., Kahraman, Alim, "Tahîrûlmevlevî", *DİA*, 2010, XXXIX, 407-409.
- [***] KSÛ Sosyal Bilimler Enstitüsü İslam Tarihi ve Sanatları ABD yüksek lisans öğrencisi, nurgulsari@yandex.com.

Mukaddime

Memleketimizde ortaya çıkan ve biraz taraf-
tar bulan bir fikir veya bir hareketi alkışla-
mak, onu makul ve hatta menkul göstermek
için uğraşmaktan galiba zevk yahut ücret alan
bir kesim var. Her şeyi tasdik için kafa sallayan
ve başkalarının fikir asalağı olarak yaşayan bu
adamların işi gücü, tamamıyla inanmadıkları
haberlere halkı inandırmak, vicdânen pek din
dışı buldukları hareketi; dinî ve İslâmî diye din
cahillerine yutturmak maksadıyla çalışmaktır.
Bu yolda söylenen sözler toplansa kitaplar ve o
kitaplar bir araya getirilse kütüphaneler mey-
dana gelir. İlk dört halifenin isimlerinin bulun-
duğu tabloların indirilip, yerlerine Talat ve En-
ver Paşa isimlerini içeren levhaların asılmasını
alenen teklif edenler, bilmem hangi sarhoşun
İslâmiyet hakkında “Günahkarlığı tescillenmiş”
bulduğunu, eğlence meclislerinde konuştuk-
ları işitilmemiş miydi?

Şimdi de bu dalkavuk alayının bazıları Ana-
dolu’ya hoş görünmek çabasıyla olacak ki Bolşe-
vikliğin İslâmiyet ile telif edilmesinin mümkün
olduğuna hatta Ebû Zer el-Ğıfârî Hazretlerinin
tarz olarak “Müslüman Bolşevik” olduğuna dair
ileri geri konuşmaya başlamışlar!

İstanbul ulemâsınca Bolşevikliğin esası biline-
mediğinden, lehinde ve aleyhinde açıklama ya-
pılmamıştı fakat Ankara’da çıkan “Sebîlürreşâd”
adındaki dinî dergi de, Bolşevikliğin ve İslâm’ın
birbirine pek yabancı olduğunu söylüyor. Bol-
şeviklerle siyasî münasebetlerde bulunmanın,
Bolşevik olma manasını gerektirmeyeceği hak-
kında Anadolu’nun ileri gelenlerinin açıklamaları
var. Hal böyleyken bu fazla tarafgirler biçâre
Ebû Zer’i de Bolşevik yapmaktan çekinmiyorlar

ve; “يُحَرِّفُونَ الْكَلِمَ عَنْ مَوَاضِعِهِ”^[1] ayeti kerimesiyle tarif edilenlere dahil olduklarının farkına varmıyorlar.

İslâmiyet; gökyüzü altında karanlık ve gizli bir nokta dahi kalmaksızın aydınlatan güneş ışığı gibi parlayıp duruyor. Bolşeviklik ise gerçek şu ki memleketimizde henüz tamamıyla bilinmiyor lakin, “Allah bilir, kullar sezer” diye bir atasözümüz vardır. Gazetelerin yayınlarından Rus muhâcirlerinin ifadelerinden onun ne kanlı bir akım olduğu, iç yüzünün öldürmek ve gazap etmek şeklinde özetlenmesinin mümkün olduğu anlaşılıyor. Dolayısıyla bunun İslâmiyet’le telifinin mümkün olduğunu söylemek; dalalet ile hidayetin, melek ile şeytanın bir olduğunu iddia etmek kabilinden olması gerekir. Özellikle aşağıda yazılacağı üzere eline geçen bin altını bir gece içinde ihtiyaç sahiplerine dağıtıp; nefsi için on para alıkoymayan Ebû Zer ile yine nefsi için kimsenin elinde, avucunda bir kuruş bırakmak istemeyen Bolşevikleri benzetmek ve birleştirmek nasıl tasavvur edilebilir?

Ebû Zer; zaruri ihtiyaçlarını karşılayan gelirden fazlasının fakire dağıtılması içtihadında bulunuyordu. Bu tavsiye ile:

– Ya paranı ya canını! tehdidi arasında hiç mi fark yoktur?

Ebû Zer; bir ayetin anlamı mevzusunda muhalifi bulunduğu halifeye ve onun kölesine, namazda uyacak derecede bağlılık gösteriyordu. Şu dindarca itaat ile [30] bir imparatorluğu devirmek, herkesin uyması için konulan bahsi geçen yönetmeliği alt üst etmek, keyfi ve yırtıcı bir şekilde çekinmeden kesin yargılarda bulunmak gibi anarşist ve azgınca hareketler acaba bir diğerine benzer ve denk midir?

Mehmet Akif bir manzumesinde diyor ki:

“Lütfet Allah’ım bu millet kurtulur tek mucize

Bir utanmak hissi ver gâib hazinenden bize.”

Ebû Zer’i bilenler pek iyi bilirler. Bilmeyenlere de o şeref sahibi yüce zatı mümkün olduğunca öğretmek ve hakkında ki isnadın ne büyük bir yalan ve iftira olduğunu göstermek amacıyla; şu satırları kaleme almaya vicdani bir gereklilik hissettim. Özü gibi sözü de doğru olduğu ve her hususta “اصدق الهجه” (en doğru sözlü) bulunduğu hadis ile sabit olan Ebû Zer Ğıfârî hazretleri künyesiyle meşhur sahabedendir.

Kendisinin ve babasının ismine dair çeşitli rivayetler vardır. Tanınmış isminin Cündeb bin Cünâde olduğu, İbn Mâce’nin rivayetine göre; Hz. Peygamber tarafından zâtına iltifat edilerek ism-i tasgîr sigasıyla “Cüneydib” diye hitap buyrulduğu, İbn Hâcer el-Askalânî’nin *el-İsâbe*’sinde yazıyor. Bo-

[1] 4/Nisa 46

yunun uzunluğu renginin esmerliği, zayıflığı da yine orada kayıtlıdır. Merhum Hacı Zihni Efendi ise *el-Hakâik* isimli eserinde Ebû Zer için:

“Uzun boylu, sakalı ve saçları beyaz kıymetli bir şahsiyettir” diyor. Şu rivayetlere bakılarak Kâmus tercümesinde;

“Ebû Zer: zel harfinin üstün olmasıyla ashâbtan olup Cündeb bin Cünâde el-Ğıfârî künyesidir. Hanımını Ümmü Zer ismiyle künyelenmiştir. Burada “Zer” ufak karınca anlamında olacaktır. Kendilerinin, özellikle çocuklarının yapıları gayet küçük ve kısaydı” ifadesine bu konuda farklı görüşler var denebilir çünkü Ebû Zer’in “Zer” adında bir oğlu olduğu gerçekten bilirse de gerek bunun, gerek babasının öyle ufak tefek olduğu bilinmemektedir.

Hersekli Kâmil Bey’in *Üsdü’l-Ğâbe* ile *el-Kamil fi’-T-Târîh*’ten iktibas ettiği *Metâliu’n-Nücûm* isimli eserinde deniliyor ki;

İslâm öncesi künyesi “Ebû Nemle” olup, İslâm dinine geçtiğinde Hz. Peygamberimiz bu künyesini “Ebû Zer” olarak değiştirmişlerdir. Annesi Remle bnt. Vakîa dahi İslâm’la şeref bulmuştur.

Hz. Ebû Zer; Hz. Peygamberin bi’setinden önce putlara ibadet etmeyi terk etmiş ve bir hakikat rehberi aramaya koyulmuştu. Hz. Peygamberin risâletini haber alınca bu durumun doğru olup olmadığını öğrenmesi için erkek kardeşi Üneys’i Mekke’ye gönderdi ve kardeşinin dönüşünde Hz. Muhammed’in nübüvvetinin doğruluğunu öğrendi. Bunun üzerine kırbasını omzuna astı, asasını eline aldı, kalkıp Mekke’ye geldi. Hz. Ali’nin yol göstermesiyle Hz. Peygamberin huzuruna girdi. Hz. Peygambere risâletiyle hitap ederek selam verenlerin ilki olarak “Esselâmu aleyke yâ Resulullah!” diye selam verdi ve müslüman oldu.

Hak ve hakikatin ortaya çıkması uğruna kınayanın kınamasından çekinmeyeceği ve asla yalan söylemeyeceği taahhüdüyle biat etti. Yalan dünyada yaşadığı müddetçe de doğruluktan ayrılmadı.

Hz. Ebû Zer’in iman edenlerin beşincisi olduğu meşhurdur Erkân-ı Erbaa’dan olan Hatice, Ali, Zeyd b. Harise, Ebû Bekr es-Sıddîk Hazretlerinden sonra; Osman b. Affan, Abdurrahman, Avf, Sa’d b. Ebû Vakkâs, Zübeyr b. Avvâm, Talhâ b. Ubeydillah hazretlerinden önce Müslüman olmuş demektir.

Ebû Zer Hazretleri, Hz. Peygamberin huzurundan çıkınca orada erdiği tevhit zevkinin neşesiyle İslâm’ı duyurmaya başladı. Bu hareketini dinlerine bir saldırı olarak algılayan müşrikler; başına üşüştüler ve kendisini baylı-tıncaya kadar dövdüler. Bereket versin ki Peygamber’imizin amcası Abbâs b. Abdilmuttalib yetişti:

– Bu adamların Ğîfâr kabilesinden olduğunu kervanlarımızın Benî Ğîfâr topraklarından geçtiğini bilmiyor musunuz? diyerek o fedakar müslümanı kurtardı ertesi ve daha ertesi günde aynı olaylar meydana geldi. Nihayet Ebû Zer; Hz. Peygamber tarafından kabilesine gitmesi için görevlendirildi. Gider gitmez de kardeşini, annesini, ailesini hatta kabile halkının yarısını imana getirdi. Hendek Savaşı'ndan sonra hanımı ve oğlunu alıp Medine'ye geldi. Bir müddet, Ashâb-ı Suffa arasında yaşadıktan sonra Rasûlü Ekrem'in deve çobanlığını yapmak istedi.

Hz. Peygamber'in yirmi tane sütlü devesi vardı. Bunlar Zû Karad veya Ğâbe denilen yerde otlatılır, her gün sütleri sağılıp Medine'ye getirilirdi. İşte Ebû Zer'in çobanlığını istediği bu develerdi.

Dileğine karşılık, bölgenin tehlikeli olduğu ve bir baskına uğrama ihtimali bulunduğu Hz. Peygamber tarafından ifade edildiyse de ısrarla istemesine karşı kendisine izin verildi. Ebû Zer; hanımı ve oğluyla Zû Karad isimli yere gitti fakat bir sabah Fezâre kabilesinden Uyeyne b. Hısn veya oğlu Abdurrahman ya da Habîb otuz kırk süvariyle develerin etrafını sardı. Onlara karşı atılan Zer'i şehit, annesini esir ettikten sonra; develeri sürüp götürmek için dizlerindeki bağları çözmeye başladı. Bu sırada Ebû Zer hazretleri kurtulup Medine'ye geldi ve başından geçen olayı bildirdi.

Ebû Zer'in haber vermesinden önce Seleme b. Ekvâ, baskını yüksek sesle ilan ettikten sonra düşmanın takibine çıktı.

Kendisi dörtlüye giden bir atı geçecek derecede koştuğu için develeri gasp edenlere yetişti ve attığı oklarla onları yaralayıp taciz ederek, alınan develeri kurtarmanın yanında onları kaftan ve mızrak gibi şeylerini de bırakarak acele ve gizlice kaçmaya mecbur etti.

Kaçaklar, dar bir boğaz içine girdiler. Seleme; boğaza hâkim olan bir tepeye çıkıp üstlerine taş yağdırdı. Sonunda içlerinden dördü; tırmanıp Seleme'nin yanına doğru yaklaştılar. Fakat o sırada Müslüman süvarileri görüldüğü üzere kaçmaktan başka çare bulamadılar.

Çünkü Seleme'nin feryat ve imdat çağrısı üzerine Hz. Peygamber beş yüz kişiyle çıkmış ve ileriye bir miktar kuvvet göndermişti.

Öncü olarak gönderilen Ebû Katâde düşmanlardan Mesade b. Hikmet el Fezarî, yada Habîb b. Uyeyne'le karşılaşmış öldürdü. Ukkâşe b. Mihsân'la da karşılaştığı Ebân b. Amr ile oğlu Amr'ı bindikleri deve üstündeyken bir mızrak darbesiyle bir anda deldi.

Kahraman Seleme Hz. Peygamber'i karşılayarak; kaçan saldırganların tamamını esir almak için, yanına yüz kişi verilmesi talebinde bulundu. Lakin Resulullah tarafından;

— Ey Seleme! Galip geldik ileri varma buyruldu. Çünkü düşman uzaklaşmıştı. Mücahitler galip ve ganimet elde etmiş olarak döndüler.

Medine'ye dönüldükten sonra Ebû Zer'in hanımı Resûl-u Ekrem'in Adbâ denilen ve gâsıpların eline geçen devesine binerek geldi. Kendisini esir edenlerin uyuduğu sırada Adbâ'nın sırtına binerek kaçtığını, takibine çıkanların yetişemeyip geride kaldıklarını söyledi, sonra bu durumdan kurtulacak olursa bindiği deveyi kesmek için adak adadığını ifade etti.

Peygamberimiz kadının saf kalpliliğine karşı; “Ne kötü bir adakta bulunmuşsun günah hususunda ve sahibi olmadığın bir şey hakkında adak olmaz. Deve benim hayvanımdır hadi, sen eşinin yanına git” buyurdu.

Zû Karad veya Ğâbe Gazvesi zaferi hicretin altıncı senesi içindedir. Hudeybiye Antlaşması'ndan yirmi gün sonra ve Hayber Savaşı'ndan üç gün önce meydana gelmiştir.

Ümmü Zer kendisini kurtaran fakat kendinin malı olmayan bir devenin kurban edilmesini adayacak samimiyet göstermesine karşılık beklenmedik büyük bir zeka göstermiş, özlü söz olacak bir şiir söylemiş olduğu el-İsâbe'de geçmektedir. Şu şekilde ki: Hz. Ebû Zer Müslüman olmadan önce taptığı Nuhm[2] adındaki putun üstüne saygı için süt döktükten sonra aç bir köpek gelip sütü yalamış sonra bacağına kaldırıp putu ıslatmış olduğunu görünce ona ibadetten vazgeçtiğini söylemiş, olayı öğrenen Ümmü- Zer'de:

جواداً في الفضائل يا ابن وهب	ألا فبغنا ربا كريماً
فلم يمنع يداه لنا برب	فما من سامه كلب حقير
ركيك العقل ليس بذئ لب	فما عبد الحجارة غير غاو

Beyitlerini söylemiştir ki;

“Ey İbn Vehb artık bize büyük, cömert, iyilik sahibi bir Rab bulmaya bak. Zavallı bir köpeğin kirletmesine iki eliyle engel olamayan, bize ma'bud olamaz. Zaten taşlara tapınan sapık, akılsız, beyinsiz bir mahluktur” anlamındadır. Sonradan bu güzel şiiri Hz. Peygamber'in yanında okuduğu üçüncü beytin ilk mısrasını beğenen Peygamberimizin tekrar ettirdiği el-İsâbe de mevcuttur.

Nuhm putu hakkında daha sonra yine bilgi verilecektir

[2] Nuhm: Nun harfinin ötresiyle bir şeytan veya Müzeyne kabilesine has bir put adıdır.(Kamus Tercümesi)

Ebû Zer Hazretlerinin Hendek Savaşı'ndan sonraki Hz. Peygamber'in hanzır bulunduğu savaşların hepsinde bulunmuş olduğu yukarıda geçmişti. Bu seferlerden Tebük Savaşı'na katılması özellikle dikkat çekicidir.

Bilinmektedir ki Rumlarla Arapların ilk çarpışması hicri sekizinci yıl içinde Mûte bölgesinde ortaya çıkarak Rumların bozulması ve Müslümanların çekilmesiyle sonuçlanmıştı. Rum İmparatorluğunun intikam almak üzere Hristiyan Araplarında katılmasıyla büyük bir ordu oluşturdu. Teçhizat tamam olur olmaz Medine'ye doğru yürüyeceği, hicret yurdunda duyuldu. Bütün Müslümanlar mal ve bedenen yardım için toplanan mallarıyla otuz bin kişilik bir ordu, tam bir ezici kuvvet ve azamet ile Tebük mevkisine kadar gidildi.

İslam ordusu, yirmi gün kadar Tebük'te beklediği halde düşmanın belirtisi görünmedi. Bundan dolayı etrafa saldırdığı nam, şan ve şerefi yeterli görerek Eyle, Ezrûh, Cerbâ beldelerinin kendisine tabi oluşunu kabul ederek geri döndü.

Havaların sıcaklığı, mesafenin uzaklığı, düşmanın dehşeti, harp geçrelerinin yetersizliği; nedeniyle Müslümanlardan bazıları bu sefere ya başlangıçta katılmamış ya da bir bahane bulup yarı yoldan dönmüşlerdi. Geri kalanlar Hz. Peygamber'e haber verildiğinde; onlarda hayır varsa orduya katılacakları yoksa onların yokluğuyla ordunun rahat kalacağı beyân buyuruldu.

Ebû Zer Hazretleri zayıf bir deveye binmiş olduğundan hayvanı yolda kendisi de geride kalmıştı ve bu hali; "Ebû Zer de geri döndü" söylentisine sebep olmuştu.

Olayın yayılması üzerine, hakkındaki başka anlatılanlar Resulullah'a tekrar edildi. Fakat biraz sonra Ebû Zer'in yol malzemelerini yüklenmiş halde gelmekte olduğu görüldü. Yürüyemeyen devesini bırakıp eşyasını sırtlamış ateş topu gibi yakıcı bir güneşin altında, kızgın kumları çiğneyerek gelmiş olduğu anlaşıldı ve hakkında "Allah Ebû Zer'e rahmet etsin ki yalnız yürür, yalnız ölür, yalnız ba's olunur" anlamındaki Peygamber iltifatıyla müşerref oldu.

Ebû Zer Hazretleri, Hz. Ebû Bekr'in vefatından sonra Şam'a gitmiş Hz. Ömer'in hilafeti döneminde Mısır fethinde bulunarak Şam'da rahatça halka vaaz ve nasihat eylemişti. Lakin Hz. Osman'ın halife olması ve Şam Valisi Muâviye b. Ebî Süfyân'nın diğer valiler gibi halifenin dostluğundan yararlanmadan adeta kendi başına olması üzerine iş değişti. Ebû Zer hakkında valilik makamının şikâyeti, Ebû Zer'in Şam'dan kaldırılması ve Medi-

ne'ye aldırılmasıyla sonuçlandı. Çünkü Ebû Zer Hazretleri; gayet zâhit bir kimse olduğundan “Bir günlük ihtiyaçtan fazlasını bulundurmaya cevaz vermeyip, fazlasının Allah yolunda sarf olunmasını vaaz ve nasihat eyler ve konuşmasını desteklemek için “*Altın ve gümüşü Allah yolunda sarf etmeyenlere korkutucu bir azap vardır*” meâlindeki ayeti kerîmeyi okurdu^[3](Kıyas-ı Enbiyâ). Ettiği nasihatlerde önce kendisi öğüt dinleyen ve amel eden olurdu. Şam Valisi'nin denemek için göndermiş olduğu bin altını ertesi güne bırakmadan bir gece içinde dönüp dolaşmak ve arayıp bulmak suretiyle fakire dağıtmıştı.

Ebû Zer'in tutmuş olduğu ve herkese tavsiye ettiği bu örneğin; zühd ve kanaat yolu ve Peygamber devri ile iki şeyhin meşrebi idi. Hâlbuki o zamanlar geçmiş; halk, bolluk ve refah devrine girmiş, servet zevki almaya alışmış, yüz bin dirheme bir at, dört yüz bin dirheme bir bahçe alıp satmaya başlamıştı.

Ebû Zer; refaha ve eşyaya yapılan bu israfa mani olmak ve onlara harcanan parayı fakirin ihtiyaçları ve benzeri gibi Allah yoluna has kılmak istiyordu. “*Zenginler sadaka vererek yakınlarına din kardeşlerine iyilikte bulunmadıkça ve akrabalarını gözetmedikçe biz onlardan razı olmayız*” diyordu, (Kıyas-ı Enbiyâ).

Acizlere önem veren ve dilenmeyi çalışmaya tercih eyleyen acizler gürûhu; Ebû Zer'in beyanâtını senet sayarak zenginleri sıkıştırıyor ve tabi bu rahatsızlıklar; zenginlerin hoşnutsuzluğunu ve şikâyetini çekiyordu. Bu rahatsız kimselerin en birincisi ise mal biriktirmeyi ve bu şekilde kalpleri kendisine çekip kazanç sağlamayı bağımlılık haline getirmiş olan Vali bulunuyordu. Buhârî'nin *Kitâbü'z-Zekât*'ında açıklandığı üzere; Hz. Ebû Zer, Şam valisi olan Muâviye b. Ebî Süfyân'ın mal ve dinar biriktirmekte olması aleyhinde söz söyleyerek aralarında estaîzü billâh “والذین یکنزون...” ayeti kerîmesiyle münakaşa olup zikri geçen ayeti kerîmenin tehdidini Muâviye Hazretleri ayetin sebep-i nüzûlünü Ehl-i Kitâb'a hasretmek içtihadında bulunmuş ve Hz. Ebû Zer ise lafzın umumî olduğunu dikkate almıştır (el-Hakâik, Hacı Zihni Efendi).

[3] Bu ayeti kerîmede biriktirilmesi yasaklanan mallar zekatı verilmeyen mal demektir ama zekatı verilmiş olan malların toplanması ve saklanması caizdir. Ashâbın büyüklerinden Talha ve Abdurrahman b. Avf ra. gibi nice zengin kimseler vardı. Zühd yolunda takva sahibiydiler onları kötülemezdiler. Abdullah b. Amr ra.” Zekatı verilen mal yer altında gömülü olsa bile hazine değildir, zekatı verilmeyen mal ise yer yüzünde olsa dahi hazinedir” dedi. Hz. Ali kerremallahü veche; “dört yüz dirheme kadar nafakadır, ondan fazlası hazinedir” demiş ise de onun bu sözü, ilk seçenek ve zühd ve takvadır *Kıyas-ı Enbiya*

Sureti haktan görünüp de Ebû Zer'i teşvik eyleyen biri de vardı ki Abdullah b. Sebe denilen bir Yahudi dönmesiydi. Müslümanların arasında tefrika çıkarmaya uğraşan, ihtimal ki şu hareketiyle Benî Kaynuka, Benî Nadir, Benî Kureyza gibi dindaşlarının intikamını almak isteyen bu herif; "İsa (as) tekrar dünyaya gelecek. Ya, Muhammed (as) niçin gelmesin? diyerek Resûlü Ekrem'in tekrar dünyaya geleceğini söylemek ve "Ali onun varisidir, Osman hilafeti haksız bir şekilde aldı!" demek gibi bir batıl yola sapmasına karşı kıyam etmiş ve ona tâbi olan taifeye "Sebeyye" denilmiştir (Kıyas-ı Enbiyâ).

Basra'dan zuhûr etmiş olan İbn Sebe; kötü akidesi dolayısıyla memleketten çıkarılıp Kûfe'ye gelmiş, oradan da aptalca sözleri hazmedilemeyerek kovulmuş olduğundan, Şam'a kapağı atmış ve fitne tenceresini için için kaynatmaya başlamıştı^[4]

Şam'da Ebû Zer ile Muâviye arasında fikir ve içtihad bakımından ortaya çıkan zıtlığı fırsat sayan İbn Sebe bir gün, Ebû Zer Hazretlerinin yanına gelip; "Muâviye'ye hayret etmez misin? "Mâlullah" diyor. Aslında her şey Allah'ındır fakat Müslümanların malı tabiri bilinirken onu değiştirmesi müslümanların ilk isimlerini, sonra kendilerini aradan çıkarıp da Müslümanların Beytül mâlini benimsemek manalarını düşündürüyor" demiş. Onun üzerine Ebû Zer Muâviye'nin huzuruna gidip; "Müslümanların malını Allah'ın malı olarak isimlendirmenin sebebi nedir?" dediğin de Muâviye, "Ya Ebû Zer! Mal Allah'ın malı ve biz de Allah'ın kulları değiliz?" demişse de Ebû Zer; bu te'vili kabul etmeyip ona hakaret ederek Muâviye bundan sonra Müslümanların malı diyerek yakasını kurtarmıştır (Kıyas-ı Enbiyâ).

Muâviye b. Ebî Süfyân, Ebû Zer'in söz ve hallerinden şikayet içeren bir mektubu gizli kalmak şartıyla hilafet makamına takdim etti. Hz. Osman da kendisini Medine'ye getirtti. Ebû Zer Medine'yi tanıyamayacağı bir şekilde gördü. Yirmi sekiz sene içinde güzel belde o kadar değişmişti ki Ebû Zer kendisini âdeta başka bir memlekete gelmiş sandı. Mescid-i Nebevî genişletilmiş ve süslenmiş, daima orada bulunan halkın birçoğu, Sel Dağı eteklerine doğru yapılan güzel evlere, ruha tazelik veren, cana can katan

[4] İbn-i Sebe Şam'dan da def edilerek Mısır'a gidiş, orada Hz. Ali'nin haberi olmaksızın halkı onun biatına davete başlamış ve seçkin dostlarına "Ali Tanrıdır." diyecek kadar cüret göstermiş, sonra Basra ve Kûfe'deki sevenleriyle mektuplaşarak halkı hilafet makamına karşı ayaklandırmış, özetle Osman'ın şehadeti faciasının başlıca müsebbibi bulunmuştur. Cenâb-ı Murtezanın şehadetinden sonra onun semaya çıkıp bulutlarda ikamet ettiğine, şimşegin ve yıldırımın onun emriyle meydana çıktığına cahil halkı inandırmıştır.

bahçelere çekilmiş, güvercin besleyip uçurmak merakıyla o bahçeler içinde güvercinlikler kurulmuş.^[5] Özetle, zaman, zevk zamanı; mekan refah mekanı halini almıştı.

Peygamber zamanında görmediği şeyleri görmeye sadece zühd ile dayanamayan Hz. Ebû Zer Hazretleri artık Medine’de duramayacağını anladı ve Hz. Osman’a hitaben; “Resûl-i Ekrem (sav) binalar Sel Dağı’na vardığında Medine’den çık diye bana emretmişti. İzin verirsen çıkıp gideyim” dedi. Hz. Osman ona izin verdi. Ebû Zer ikamet eylemek üzere Medine-i Münevvere civarında olan Rebeze adlı köye gitti. Hz. Osman ona bir sürü deve ve iki köle verdi ve yeteri kadar erzak temin etti. Muâviye de onun çocuklarını Şam’dan Rebeze’ye gönderdi (*Kıyas-ı Enbiyâ*).

Ebû Zer Hazretlerinin Allah’tan son derece sakınmasıyla beraber hilafet makamına boyun eğme düzeyine dikkat edildi mi?

Medine’de ve bid’at saydığı şeyler arasında oturamayacağını anladığı, hatta Medine’deki binaların Sel Dağı’na vardığı esnada mübarek şehirden çıkması tavsiye buyurulmuş olduğu halde sadece kendi görüşüyle çıkıp gitmemiş, Ulû’l-Emr olan Emîrû’l-Mü’minîn’in bu konuda izin vermesini talep etmişti. Aynı şekilde halifenin kölesi olup Rebeze’de zekat memuru bulunan Mücâşiye uyararak namaz kılmıştır.

Cevdet Paşa merhum şöyle diyor:

“Ebû Zer başlangıçta Rebeze’ye ilk gittiğinde namaza durduğunda halifenin zekat memuriyetiyle orada bulunan Mücâşi isimli kölesi, Ebû Zer’e saygı göstergesi olarak imâmeti teklif ettiğinde Ebû Zer, “Sen geç, zira Resûlullah (sav) bana eğer senin üzerine burnu kesik bir köle bile memur olsa sözünü dinle ve ona itaat eyle” diye buyurmuştu. “Sen kölesin burnunda kesik değil” dedi.

Bundan sonra Ebû Zer Rebeze’de bir mescit inşa etti. Gelip gidenlere Hadis ve dini meselelerle ilgili rivayet öğretimiyle meşgul oldu vefatına kadar Rebeze’de kaldı.

Ölüm tarihi, hicretin 32. yılıdır.

Vefatının nasıl olduğunu Kıyas-ı Enbiyâ’dan naklediyorum.

Cevdet Paşa tarih olarak kaydedilen adı geçen Peygamberimizin amcası Abbas b. Abdulmuttalib’in 88 yaşında vefatını kaydettikten sonra diyor ki;

“Yukarıda beyan olunduğu üzere Rebeze’de ikamet eden Ebû Zer (ra) hayattan kurtuldu. Vefat durumu şöyledir ki bir gün kızına: “Çık bak kimse

[5] Medine halkı bu esnada güvercin uçurmak merakına düştü. Bu ise kötü bir bidat olduğundan Hz. Osman onu yasakladı.

görünüyor mu?” dediğinde kızı çıkıp ve bakıp, “Görünürde kimse yok” cevabını verdiğinde Ebû Zer, “Henüz vakit ve saat gelmemiş” dedikten sonra, “Bir koyun kes ve pişir, beni defnedecek sâlih kişiler geldiğinde onlara de ki, yemek yemeden gitmeyesiniz” diye Ebû Zer ant verdi. Bunun üzerine kızı koyunu kesip tencereye koymuş. Tencere kaynamaya başladığında Ebû Zer yine, “ Çık bak gelen var mı?” demiş.

Kız da çıkıp görür ki bir topluluk geliyor. İçeri girip haber verdiğinde Ebû Zer; “Gel beni kibleye çevir deyip onu kibleye çevirdiğinde Ebû Zer, “Bismillahi ve billahi alâ milleti Resulullah sallallahu aleyhi ve sellem” dedikten sonra ruhunu teslim etmiş, kız da çıkıp misafirleri karşılamış. Bu gelenler tanınmış on dört kişi olup biri Kûfe'nin âlim ve fâkîhi olan Abdullah b. Mes'ud, bir diğeri Kûfe'nin önde gelenlerinden meşhur Mâlik el-Eşter en-Nehâi'ydi. Bu büyük kimseler Mekke'ye giderken ziyaret için Ebû Zer'i ziyaret için Rebeze'ye uğramışlar ve bu vesileyle onun cenazesine katılmışlar ve “Böyle mübarek bir zâtın cenazesinde bulunmak Cenab-ı Hakk'ın bize başlı başına bir lütfudur” demişler. İbn Mesûd bu durumu görünce Ebû Zer hakkında yalnız vefat eder ve yalnız ba's olunur buyuran Resulullah doğru söylemiştir diyerek ağlamıştır.

Resûl-i Ekrem (sav) den rivayet edilir ki; “Allah bana dört kişiye muhabbet eyle buyurdu ve onları sevdiğini haber verdi.” dediğinde onlar kimlerdir? diye sorulunca üç kere “Biri Ali'dir” dedikten sonra diğerlerini sür'atle söylerken “Ebû Zer, Mikdâd Selmân” demişler.

Bundan sonra gusûl, tekfin ve namazını eda ile defin ettikten sonra kızı; “Ebû Zer size selam söyledi yemek yemedikçe gitmeyesiniz diye yemin ederek rica eyledi” demesiyle oturup koyunu yedikten sonra gitmişler ve olanları Hz. Osman'a haber vermişler. O da Ebû Zer'in kızını kendi ailesine katmış ve gözetimine almış, ikramda bulunmuştur.

Hacı Zihni Efendi el-Hâkaik'inde Ebû Zer'in vefatı sırasında yanında bulunanın hanımı olduğu yazılmış ve ölüm hali şu şekilde anlatılmıştır.

“...Hz. Ebû Zer orada vefat ettiği vakit yanında bir hanımından, bir rivâyete göre kölesinden başka kimse bulunmamasıyla yukarıda geçen hadisteki “yalnız ölür” sözü açığa çıkmıştır. Kendilerine ölüm emâreleri geldiğinde hanımı ağladığında:“ Ne ağlıyorsun?” diye sorduğu kadından, “Emr-i hak gerçekleşirse tekfin ve defininiz için ne yapacağım diye ağlıyorum” cevabını almaları üzerine,“Ağlama, zira ben bir gün Hz.Peygamber'in yanında birkaç kişiyle oturmaktayken Resulullah'ın,“Sizden biriniz kır yerde vefat edecek ve sonra onun cenazesinde ufak bir cemaat hazır olacaktır.” buyurduklarını işittim. O mecliste benimle beraber bu-

lunanlar hep şenlik içinde öldüler. Şimdi kırdan olan ben bulunuyorum. Yolu gözet benim söylediğimi göreceksin. Allah için ben şimdiye kadar yalan söylemedim ve hiç kimse tarafından yalanlanmadım” demişlerse de hanımı bu kaygıyla yol üzerine çıkıp yolcu gözlemeye başladığı sırada baktı ki uzaktan kartal kuşu gibi birkaç develi göründü. Meğer bildirilen Abdullah b. Mes’ûd, Hz. Osman’ın çağrısıyla Irak’tan Medine’ye dönmekteymiş. Yanındakilerle beraber yolları oraya uğramış. Kadını görüp sordular. Olayı öğrenince Hz. Ebû Zer’e can feda ederek, “Babam ve anam sana feda diyerek” kafenleyip defnettiler. Namazını Hz. İbn Mesûd kılmıştır. Eşi ve çocuklarını Hz. Osman kendi idaresi altına alıp, “Allah Ebû Zer’e rahmet etsin.” demiştir.

Ebû Zer Hazretlerinin doğruluğu, zühdü, tevazusu hakkında Celile-i Nebiyye tarafından:

“Arz üzerinde ve semâ çatısı altında Ebû Zer’den daha doğru sözlü bir zat bulunmamıştır.

Ebû Zer, ümmetimin arasında İsa b. Meryem’in zühdüyle yaratılmıştır. İsa b. Meryem’in tevazusunu görmekten hoşlanan Ebû Zer’e baksın” buyurulduğu gibi ilim ve irfânına dair Hz. Ali kerremâlluhü veche tarafından da:

Ebû Zer, “İnsanların idrâkinden aciz bulunduğu ilmi hıfzetmiş, sonra kurbanın ağzını bağlar gibi muhafaza ederek ondan bir şey kaçırmamıştır.” şehâdetinde bulunulmuştur.

Hz. Ebû Zer’in Rebeze’ye gitmesi üzerine Hz. Ali kerremâllahü veche’nin kendilerine olan bir teselli mektupları *Nehcü’l Belâga*’da görülerek olduğu gibi yazılmıştır:

“Ey Ebû Zer! Sen Allah için kızdın; o halde kendisi için kızdığın Allah’tan ümit et. Topluluk dünyaları için senden korktu sen dinleri konusunda onlardan korktun. Onlara senden korktukları şeyi bırak ve korktuğun şeyle onlardan kaç. Onlar senin menettiğin şeye ne kadar muhtaçtır; sen ise onların senden men ettiklerinin ne zenginisin. Yarın kimin kazançlı, kimin daha çok hasetçi olduğunu bileceksin. Gökler ve yerler bir kulun üzerinde birleşse ve o kul Allah’tan korksa, Allah onun için göklerden ve yerlerden bir çıkış meydana getirir. Sana ancak hak arkadaşlık yapar; seni ancak batıl yalnız bırakır. Onların dünyalarını kabul edersen seni severler; ondan alırsan sana güven verirler.”

Açıklama: “Ey Ebû Zer! sen Hak için gazap ettin. Şimdi kendisi için gazaplandığın zattan emîn ve ümitvâr ol. Onlar senden kendileri için korkarken

sen onlardan kendi dinin için korktun. Onların senden korktukları şeyi kendi ellerine bırak. Senin onlardan korkup esirgediğin şeyle sen firar et. Onlar senin kendilerinden men ettiğin şeye ne kadar muhtaçtırlar. Sen ise onların senden men ettiklerine ne kadar ihtiyaçsızsın. Yarın kârlı kimler, kimin daha çok hasetçi olduğunu bileceksin. Bir kula yer demir ve gök bakır olmak sözü bağlamında kolaylık ve memnuniyetin kaynağı ve geçiş imkanları kapalı olsa da o kul Cenab-ı Hak'tan hakkıyla korksa Hak Celle ve Alâ arz ve semadan ona mutlak bir çıkış yolu meydana getirir. Hak'tan başka dostun batıldan başka nefret ettiğin olmasın. Eğer sen onların dünyasını kabul etseydin onlar seni severlerdi ve dünyalarından bir parça koparsaydın senden emin olurlardı” (*El-Hakâik*, Hacı Zihni Efendi).

Aşağıda görülecek sözler; Hz. Ebû Zer'in hikmetli sözlerindedir.

يومك جملك اذاقدت رأسه اتبعك ساءر جسده

Yani: İçinde olduğun gün; sahibi bulunduğun deve gibidir. Devenin başını eline alırsan diğer uzuvları nasıl boyun eğerse sabahında işlediğin hayrı günün diğer saatleri takip eder.

ان لك في مالك شريكين الحدثان والوارث فان استطعت
ان لاتكون كاءلشراخجس الشركاء حظاً فافعل

Yani: Malında sana iki ortak vardır ki biri felaket, diğeri vâristir. Özellikle bu iki ortağın gölgesinde kalmamak istersen o malı Allah yolunda cömertçe ver.

ارض بالقوت وخف من الفوت واجعل صومك الدنيا كوفطر الموت

Yani: Bir günlük nafakaya razı ol bir hayırlı işi kaçırmaktan kork. Dünyayı oruç, ölümü iftar zamanı farz et.

Hz. Ebû Zer, 281 hadis rivayet etmiştir. *Sahîhâyn*'da onun 33'ü zikredilmiştir. İkisinde İmam Buhârî'nin ve 14'ünde İmam Müslim'in infıradı olup kalan 12'si ittifaklıdır. Ehl-i Beyt sevgisi hakkında Hz. Ebû Zer'in:

”لو صليتم حتى اتكونو كلحناء لم ينفعكم ذلك
حتى تحبوا آل رسول الله عليه الصلوة والسلام“

buyurmuş olduklarını *Meşâhîru'n-Nisâ'* da Aîşetün Nebeviyye başlığında zikir ve tercüme etmiştir (*El-Hakâik*, Hacı Zihni Efendi).^[6]

Ebû Zer Ğıfârî Radıyallahu tealâ anhu'l-Bârî Hazretlerinden rivayet edilir

”لو صليتم حتى تكونوا حتى كلحناء لم ينفعكم ذلك
حتى تحبوا آل رسول الله عليه الصلوة والسلام“

“Eğer yay gibi beliniz incelineye kadar namaz kılsanız, Ehl-i beytimi sevmeden size yardımcı olamaz” buyurmuştur. Bunun manası yaylar gibi boyun iki kat olacak kadar namaz kılmış olsanız bile Resulullah'ın ailesine muhabbet etmedikçe faydası olmaz demektir.

Vasıf Enderûnî'nin divanında şöyle bir tarih geçmektedir.

Allah Teâlâ'nın ashâb-ı güzîninden,

Ebu Zer isimli bir yüce zât,

İstanbul fethedilmeden önce,

Allah yolunda gazâyâ niyet edip,

O yiğitlerin başı Hak yolunda aslan gibi son hücumu edip,

Şehâdet şerbetini içerek cânı feda edip.

İstanbul fethinden sonra medfun olanların makamı,

Keşfedilip her birinin kabri âbâd edildi,

Zamanın geçmesiyle bu güzide yüce zatlar,

Kabirlerinin duvarları ve çatıları virane olmuştu,

Bu makam-ı tevfiğe mazhar olup mescid-i pâki,

Yeniden Sultan Mahmut Hân'ın annesi inşâ kıldı,

Resulullah'a ta'zim, ashabına hürmet edip,

O yüce şahsiyet bu hayrı yaptı,

Hüdâ hem zatını hem göz nuru Mahmut Han'ı,

Her halükarda koruyup düşmanın gözünü perdelesin,

[6] Bizde Meşâhîrûn-Nisâ'dan öncüsünden saadet vesilesi sayarak naklettik.“ Aîşetün Nebeviyye: Peygamber ailesi olup Cafer es-Sâdık'ın kızı ve Mûsâ el- Kâzım'ın kız kardeşi Seyyide Aîşe Hazretleridir ki babaları olan Cafer es-Sâdık , Hz. Hüseyin (ra) efendimizin üçüncü nesli olup babası Muhammed el-Bâkır ve dedeleri Ali Zeynel Abidin ve daha büyük dedeleri Hz. Hüseyin'dir. Rıdvanullahi tealâ aleyhim ecmaîn. Kendisi, takva sahibi ve mücâhidelerden olup münacaatında Cenâb-ı Hakk'a “İzzetin ve celaline yemin olsun ki eğer beni cehenne me sokarsan ben de tevhidî elime alırım onunla cehennem ehlini dolaşırım onu birledim o ise beni cezalandırdı derim” diye arz ve niyaz eylerdi. Mısır'da Karafe'de defnedilmiştir, (ra) şefaatine nail olalım

Âişe bnt. Câfer'i Sâdık beyanı derece ve meziyetleri babında bundan ziyade tarife gerek görmeden beşer için Hz. Peygamber'e yakınlık ve ulaşmaktan başka yükselme ve saadet bulunmayıp aile ve akrabalarına yakınlık ve muhabbeti sünnetine tâbi olmakta muvaffa-kiyeti temenni ederdi.

O şahın sayesinde kullarından ayırmayıp,
Allah ömrünü saltanat döşeginde daim kılsın,
Onu metheden bu kölesi bir mısra yazsa layıktır.
Zira bu yüce şehitliği yaptırdı Valide Sultan.
Sene: 1227

Bu tarih Ebû Zer Hazretlerinin İstanbul'daki türbesinin tamiri için söylenmiş fakat kendisinin Rebeze'de vefat etmiş ve oraya defnedilmiş olması muhakkak bulunduğu için başka yerde ona atfedilen türbelerin aslı yoktur. Yeraltı Camisi'nde Amr b. Âs'a ait olduğuna inanılan kabir de böyledir çünkü Amr, Mısır'da vefat eylemiş, İstanbul'a ise ayak basmamıştır.

